

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA LOGOPED ISHINI TASHKIL ETISHNING PSIXOLOGIK VAZIFALARI

Axmatova Malika Maxmudovna

Koson tuman 5-DMTTda logoped psixolog

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim tarbiya tashkilotida uchraydigan tilida nuuqsoni bor yoki qaysidur so'zni talafuzda qiynaladigan bolalarni logopedni mahorat darslari orqali tarbiyalab davolash yo'llari haqida ma'lumotlar berilgan

Kalit so'zlar: Nutq, talaffuz, logopedik mashg'ulotlar, artikulyatsion mashg'ulotlar, ritm, ovoz, fonematik nutqni rivojlantirish.

KIRISH

Logoped umumnazariy va maxsus ixtisosli bilimlar tizimini egallagan bo'lishi kerak. Bu bilimlarning majmui va kengligi unda nuqsonli rivojlanishning tipologiya va tarkibi, nutqiy nomukammallikning oldini olish va uni bartaraf etish usullari haqidagi, ruhiy pedagogik ta'sir etish metodlari to'g'risidagi tasavvurlarni shakllantiradi.

Logoped nutq buzilishlarini payqab olishi, ularni tuzatish va bartaraf etish usul hamda metodlarini egallagan bo'lishi, bunday nuqsonlarning oldini olishga doir profilaktik ishlarni yo'lga qo'yishi, nutqi zaiflashgan bolalarni maktabgacha tarbiya yoshida ham, maktab yoshida ham ona tili bo'yicha o'qitishning maxsus metodlaridan qo'llay olishi, g'ayritabiiy nutqli bolalarning muhim psixik xususiyatlarini bilishi, ularni tarbiyalash usul hamda metodlarini egallagan bo'lishi, ulardagi oliy miya qobig'i faoliyatini tuzatish va rivojlantirish uslublarini qo'llay olishi kerak. Logopedning ixtisosi bo'yicha chuqur bilimga egaligi dasturlarni, maktab darsliklarini, logopediya bo'yicha qo'llanmalarni bilishni o'z ichiga oladi.

Bolalarni o'qitish, tarbiyalash va ularning buzilgan nutqlari yuzasidan olib boriladigan ishlarning samaradorligiga erishish uchun logopedning shaxsi birinchi darajali ahamiyat kasb etadi. U quyidagi asosiy sifatlarni:

- kasbiga qiziqish;
- bolalarni sevish;
- o'ziga va atrofdagilarga talabchanlik;
- pedagogik ijodiy xayol va kuzatuvchanlik;
- samimiylilik, kamtarlik, mas'uliyatlilik, so'zda va amalda qat'iylik va izchillikni o'zida namoyon etadi.

Logoped ilg'or tajribalarni umumlashtirib bolalarning nutqini tuzatishning eng yaxshi vositalari bo'yicha izlanish olib borishi kerak. U egallab olishi lozim bo'lgan malakalar keng va turlichadir: o'quv-bilish (adabiyotlar bilan ishlash, bolani kuzatish,

pedagogik jarayonni modellashtirish, tuzatish-tarbiyalash orqali ta'sir etishning samarali yo'llarini tanlash va boshqalar); o'quv-tashkiliy ishlar (muqobil va kalendar rejalashtirish, yakka tartibda va guruhli mashg'ulotlar o'tish, jihozlarni yaratish, keng kamrovli ta'sir etishni ta'minlash hamda bu qamrovda ishtirok etish va boshqalar); o'quv-pedagogik ishlar (har bir voqeani tahlil qilish, tuzatishning aynan bir xil vositalarini tanlash va hokazo).

Bundan tashqari, logopedning ishi deontologiya tamoyillariga qat'iy amal qilishga asoslanishi kerak (logoped nutqi buzilgan shaxs, uning qarindoshlari, ish joyidagi hamkasblari bilan bo'ladigan o'z munosabatlarini qanday tashkil etishi lozim) degan muammolar ham mavjud. Pedagogik deontologiya pedagogik etika va estetika, pedagoglik burchi va pedagoglik odobi haqidagi ta'limotlarni o'z ichiga oladi. Unga amal qilishda logopeddan nutqida kamchiligi bor bolaning ota-onalari psixologiyasini tushunishi va ular bilan bir qatorda qayg'urishi talab qilinadi. Logoped juda sabotli, tadbirkor va xayrixoh, nutqi buzilgan shaxsga va uning ota-onalariga shifokorning bemorga va uning yaqin kishilariga muomalasi kabi munosabatda bo'lishi, nutq buzilishlarining og'ir jihatlari va muhimi, mexanizmlarini aniqlashda, ular haqida oldindan ma'lumot to'plashda ehtiyotkorlik qilishi, nutq buzilishlarining tashqi ko'rinishini, ularning mohiyatini hisobga olishi kerak.

Logoped va bolalar muassasasi shifokori, logoped va tarbiyachi, logoped va pedagog o'rtasida o'rnatiladigan o'zaro to'g'ri munosabatlar pedagogik deontologiyaning muhim sharti hisoblanadi. Logoped nutqi atrofdagilarga nafaqat bolalarga, balki kattalarga ham namuna bo'lishi lozim. Logoped yagona nutqiy tartibni ta'minlaydi, maxsus bolalar muassasalaridagi o'rta va kichik xodimlarga nutq madaniyatini o'rgatadi, qator hollarda, masalan, maxsus bolalar uylari sharoitlarida barcha o'quv-tarbiyaviy jarayonni boshqaradi. Bakalavrdefektolog, magistr-logoped o'qituvchilar mamlakatimizda faqatgina Toshkent davlat pedagogika universitetida tayyorlanadi. Bolalardagi nutq nuqsonlarini bartarf etishda logoped ish faoliyat. Har qanday jamiyatda kelajak vorislari bo'lmish farzandlarni mas'uliyatni his etadigan, ularni davlat taraqqiyoti va gullab-yashnashiga salmoqli ulush qo'shadigan munosib fuqarolar bo'lib etishishlariga katta umid bilan qaraladi.

Dunyoga "O'zbek modeli" deb nom olgan rivojlanish yo'li bilan tobora ko'proq tanilayotgan O'zbekistonda ham bolalar huquqlarini himoya qilishga juda katta e'tibor berilmoqda. Davlatimizning ustivor siyosati yosh avlodni ma'nan etuk, jismonan sog'lom va aqlan barkamol qilib voyaga etkazishdir. Bu o'rinda rivojlanishida nuqsoni bo'lgan ayrim ijtimoiy himoyaga muhtoj bolalar tarbiyasi alohida e'tiborda bo'lib kelgan. Bola tarbiyasi dastlab oilada o'z ota-onasining bag'rida jismonan, aqlan va ma'nan shakllanib boradi. Farzandlar tarbiyasi ko'p jihatdan oiladagi muhitga, atrofdagi kattalarning bolani tarbiyalashga bo'lgan munosabatiga bog'liqligi, ota-onaning jamiyat oldida mas'ul ekanligi, davlatimizning qator qonun va qarorlarida

qayd etilgan. Nutqida nuqsoni bor bolalar bilan ham o`z vaqtida to`g`ri tashkillashtirilgan ta`lim – tarbiya ishlari bolalar rivojlanishiga o`z ta`sirini ko`rsatadi.

Fonetik-fonematik nutq kamchiligi - bu tovushlarni talaffuz etish va idrok qilish jarayonidagi kamchiliklar natijasida bolalarda ona-tilidagi tovushlarni talaffuz qilish tizimi shakllanishining buzilishidir.

Nutqi fonetik-fonematik tomondan rivojlanmagan 3 – 4 - 5 yoshli bolalar normal eshituvchi va normal intellektli, nutqi va bunda nutqning tovush tomonining shakllanmaganligi asosiy o`rin egallaydi. Bu bolalar uchun fonematik idrokning shakllanish jarayonining tugallanmaganligi xosdir.

Nutq kamchiliklari tovushlarni noto`g`ri talaffuz qilish bilan chegaralanib qolmay, shuningdek tovushlarni etarli farqlamaslik va so`zni tovush tomondan analiz qilishdagi qiyinchiliklar uchraydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Венгер А.А., Выгоцкая Г.Л., Леонгерд Е.М. Отбор детей в специальный дошкольные учреждения– М. Прос-я 1972.
2. Корсунская Б.Д. “Методика обучения глухих дошкольников речи”– М. 1989.
3. Л.И. Белякова, Е.А. Дякова –Логопедия Заикание| хрестоматия –ЕксмоPress, 2001.
4. Волкова Л.С., Шаховская С.Н. Логопедия, –Владос|. 2004.
5. Содикова Ш. А. “Мактабгача педагогика”. –Т.: Фан ва тахнология, 2017.